

ANTONI NADAL

**Cultura socialista
a les Balears
(1892-1936)**

I

Els orígens del PSOE a Mallorca

La primera agrupació socialista a les Illes Balears es va fundar a Palma el maig del 1892, al cap d'uns mesos de la tornada a la ciutat del tipògraf Pere Pasqual i Morei, i amb uns tretze anys de retard respecte de les agrupacions que constituïren el Partit Socialista Obrer Espanyol a Madrid. Pasqual, que va presidir l'Agrupació fins al febrer del 1894, aconseguí acostar l'Ateneu Obrer Mallorquí al PSOE, però els orígens de l'Agrupació cal cercar-los en el Centre Federal de Societats Obreres de Palma, adherit a l'Associació Internacional de Treballadors, un dels més actius de tot l'Estat i també un dels primers que foren perseguits.¹

El primer pas que es va fer amb vista a la formació del PSOE a les Balears fou el canvi de domicili de l'Ateneu Obrer Mallorquí –fundat el 1890 durant la commemoració del Primer de Maig, i molt tenyit de republicanisme i fourierisme, bé que dirigit pels caps socialistes–, que s'installà en un local propi. L'anunci de la fundació del PSOE a les Balears, justificada amb la necessitat d'un mitjà que servís per a difondre la veu de la classe obrera, va caure malament entre els republicans, amb els quals mantindran des d'aleshores una relació

plena de vicissituds. El Primer de Maig de 1892 fou el punt de partida d'una campanya d'afiliació i propaganda que sovint féu servir l'Ateneu de tapadora. Així, el 2 de juliol de 1892 va aparèixer a Palma el setmanari socialista *La Bandera Roja*, dirigit per Pasqual, i els dies 3 i 4 d'aquell mateix mes s'hi celebraren dos mítings amb intervenció de Toribio Reoyo, en nom de l'Agrupació Socialista de Barcelona, i d'Antonio García Quejido, en nom de la Unió General de Treballadors. La relació del nou grup socialista amb l'Agrupació Socialista de Barcelona va continuar mitjançant la col·laboració de socialistes catalans en *La Bandera Roja*. Pel que fa a la relació amb la directiva del PSOE, sabem que *El Socialista*, òrgan oficial del partit, es va distribuir a Mallorca d'ençà del març del 1892, i que tingué un corresponsal a Palma. D'altra banda, Pablo Iglesias, la gran figura del partit, que havia de donar suport a la campanya socialista l'agost del 1892, aprofitant l'avinentsa del III Congrés del PSOE, celebrat a València aquell mateix mes, va visitar Palma l'agost del 1893 i intervingué en els mítings que tingueren lloc al Teatre Circ Balear els dies 20 i 21.

Pere Pasqual va representar l'Agrupació en el III Congrés del PSOE, però ja fou Francesc Roca i Hernández, qualificat d'apòstol del socialisme mallorquí, qui representà els socialistes illencs en el IV Congrés, que s'esdevingué a Madrid l'agost del 1894. Roca, former de sabates, va ocupar en aquells temps càrrecs importants entre les associacions obreres. El seu lideratge no decaurà en les dues dècades següents. L'allunyament de Pasqual i la desaparició coincident de *La Bandera Roja* (20 de febrer de 1894) van contribuir que l'Agrupació Socialista de Palma i la Federació Local de Societats Obreres, que succeí a l'Ateneu el 1893, anassin llanguint, i gairebé es limitaren a commemorar esdeveniments històrics com la proclamació de la Comuna de París i la diada del Primer de Maig, amb la rei-

terada reivindicació de la jornada laboral de vuit hores. Amb tot, encara van dur a terme alguna activitat de ressonància entre 1894 i 1896, com quan, el 31 de març de 1895, la societat de sabaters La Igualtat celebrà un míting amb la finalitat de protestar contra la circulació de la fluctuant moneda mexicana a Puerto Rico, la qual mantenia paralitzat el comerç illenc amb l'illa antillana des del començament de l'any, i havia deixat sense feina centenars de sabaters mallorquins. Sembla que l'Agrupació i la Federació Local van tocar fons el 1897 –no hi van organitzar el Primer de Maig–, i un sector dels associats tornà a la casa republicana; malgrat tot, Francesc Roca, que fou el president de la Federació Local de Societats Obreres des del 1896, reeixí a preservar-ne la independència a costa de perdre influència sobre les societats obreres. El desembre del 1900, en una situació més favorable, va fundar i dirigir el setmanari socialista *El Obrero Balear*, i el 1902 esdevingué el primer regidor socialista de l'Ajuntament de Palma.